

AMSTERDAMSE HISTORISCHE REEKS

Onder redactie van G. van Herwijnen
F.J.A.M. Meijer
H.F.K. van Nierop
L. Noordegraaf

GROTE SERIE, DEEL 21

Klinkend boeket

Studies over renaissancesonnetten
voor Marijke Spies

onder redactie van

HENK DITS
ARIE JAN GELDERBLOM
MIEKE B. SMITS-VELDT



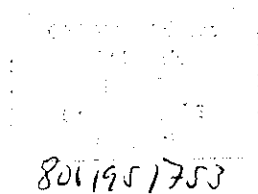
Hilversum
Verloren
1994

Deze publikatie kon tot stand komen dank zij financiële steun van de Amsterdamse universiteits-vereniging, de Stichting Amsterdamse Historische Reeks, de Dr C. Louise Thijssen-Schoute Stichting en de Vakgroep Historische Nederlandse Letterkunde van de Universiteit van Amsterdam.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	7
WERNER WATERSCHOOT	Het sonnet van Eleonora Carboniers	9
CHRIS L. HEESAKKERS en WILMA M.S. REINDERS	Het III kvsken. Sonet. Bij Douza	13
ANNEKE C.G. FLEURKENS	Ekster onder de pauwen, kraai onder de zwanen. Coornherts bijdrage aan het album amicorum van Jan van Hout (1579).	19
WIM VERMEER	Naar aanleiding van een sonnet van H.V.D.	25
FOKKE VEENSTRA	Hooft en Plato	31
HUBERT MEEUS	Lof van <i>Het Licht der Zeevaart</i>	37
M. VAN VAECK	'Clinck-Dicht Vande Ionghe Dochters int ghenerael'. Een lofsonnet voor Boudewijn Jansen Wellens' <i>t'Vermaeck der ievght</i> (Franeker 1612)	43
KAREL PORTEMAN	Het eerste van de Schoonheyd	49
JAN KONST	Een sonnet van 'Non nobis' bij Bredero's <i>Griane</i> (1616)	55
TINEKE TER MEER	Hoofts hulde aan Hugo de Groot: een 'sonetto continuo'	61
RIET SCHENKEVELD- VAN DER DUSSEN	Anna Roemers en Geertruid Gordon over bruiloftskleren	67
E.K. GROOTES	Bredero, Op Amsterdam	71
HANS LUIJTEN	Lieflijk, geleerd en goddelijk. Josuah Sylvesters sonnet van lof voor Jacob Cats	77
MIEKE B. SMITS-VELDT	Anna Roemers en de anderen: verbondenheid in 'vriendschap'	87
DIRK COIGNEAU	Een 'Nieuw Nederduytsch Gedicht ende Raedtsel'	93
AD LEERINVELD	Lof van Hooft voor Huygens' <i>Otia</i>	99
P.J. VERKRUJJSSE	Wie is Bleu?	105
HENK DUIJS	Horror als voorafje. De 'Voorzangk' bij Joan Dullaarts <i>Karel Stuart</i> (1652)	113
P.E.L. VERKUYL	Starrekyken naar Heemelswier door Six	121
ARIE JAN GELDERBLOM	Vondel op een springend paard	127
TON HARMSSEN	Hoe Jan de Brune zijn essays construeerde	131
MARIJKE BAREND-VAN HAEFTEN	Zoeken naar een klapper in een pinangboom. Een 'Oostindisch' sonnet voor Marijke Spies	137

GU 37550 D 87



801951753

Illustratie op omslag:

Ambrosius Bosschaert de Oude, *Een vaas met bloemen*, ±1618.
©Mauritshuis, Den Haag, inv.nr. 679.

©1994 Uitgeverij Verloren, Larenseweg 123, 1221 CL Hilversum, tel. 035-859856, fax 035-836557

ISBN 90-6550-399-4

ISSN Amsterdamse Historische Reeks, Grote Serie 0929-9769

Typografie Rombus, Hilversum
Druk Wilco, Amersfoort
Brochage Meeuwis, Amsterdam

No part of this publication may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

LIA VAN GEMERT	De vrouwenzucht van Katharina Lescaillje	143
MARIJKE MEIJER DREES	'Het roemrugt'bre jufferdom van Groningen'. Over <i>De bron-swaan, of mengeldichten</i> van Titia Brongersma	151
TON VAN STRIEN	Uit het zwakke vat.	159
PIET VISSER	De dichtkunst van Anna Morian (1647-1696) <i>Frisia non cantat?</i> Boekverkopers, bloemlezers en poetsenbakkers op de Helicon van 't Heitelân	165
WILLEMEN B. DE VRIES	'De wonderbaare daad' en andere gedichten van Juliana Cornelia de Lannoy over de capaciteiten van vrouwen	173

Voorwoord

De studie van de Nederlandse literatuur van de renaissance is in de laatste decennia uitgegroeid tot een veelzijdige en vruchtbare tak van wetenschap die door een groot aantal literatuurhistorici met enthousiasme wordt beoefend. Marijke Spies is een van degenen die al zo'n twintig jaar in belangrijke mate het gezicht bepalen van het onderzoek in deze discipline. Vanaf haar eerste principiële publikatie, 'De crisis in de historische Neerlandistiek' (*Spektator*, mei 1974), is zij wetenschappelijk nadrukkelijk aanwezig geweest en heeft zij zich op overtuigende wijze gemanifesteerd in woord en geschrift. Haar editie van Vondels *Twee zeevaart-gedichten* is een monument van geleerdheid, haar studies en artikelen zijn voorbeeldig. Haar kennis van zaken wordt algemeen erkend, haar creativiteit en inventiviteit schijnen onuitputtelijk. Of zij nu schrijft over de geschiedenis van de beoefening van de literatuurhistorie in Nederland, over het epos in de zeventiende eeuw, over de Amsterdamse rederijkerskamer De Eglentier in de zestiende eeuw, over de poetica van Roemer Visscher of van Joost van den Vondel, over geleerde en werkende vrouwen, over het literaire mecenaat, over de indeling van dichtbundels of over paradoxale lofdichten, steeds opnieuw wordt de lezer geboeid door haar eruditie, haar deskundigheid en haar originaliteit. Met haar studies op het gebied van de rhetorica en de poetica heeft zij nieuwe wegen gewezen, die hebben geleid tot een herwaardering van de lange tijd ondergewaardeerde zeventiende-eeuwse gelegenheidsliteratuur. Door haar eigen publikaties en door het stimuleren van publikaties van anderen heeft zij de basis van het vak verbreed en verstevigd. Als inspirerend docent aan het Instituut voor Neerlandistiek in Amsterdam heeft zij verschillende generaties studenten weten te boeien en vaak enthousiasme bij hen weten te wekken voor de Nederlandse letterkunde van de renaissance. In de manier waarop Marijke Spies de wetenschap beoefent herkennen we de vertegenwoordiger van de 'Amsterdamse school', voor wie de literatuurgeschiedenis een onderdeel is van de cultuurgeschiedenis en literatuur in al haar aspecten een belangrijke kennisbron. Het begrip samenwerking staat hoog in haar vaandel en zij is dan ook een van de 'founding mothers' van de hechte coöperatie tussen de renaissancisten uit Nederland en Vlaanderen. Iemand met zoveel wetenschappelijke en organisatorische verdiensten op een vakgebied kan op den duur het hoogleraarschap niet ontgaan: haar benoeming in 1993 tot bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van de rhetorica aan de Universiteit van Amsterdam en in 1994 tot gewoon hoogleraar in de Oudere Nederlandse letterkunde aan de Vrije Universiteit vormen de officiële institutionele erkenning van haar wetenschappelijke status.

In augustus 1994 wordt Marijke Spies zestig jaar. Deze zestigste verjaardag vormt de aanleiding voor het verschijnen van dit boek waarin collega's en vakgenoten hun

Een sonnet van 'Non Nobis' bij Bredero's *Griane* (1616)

JAN KONST

SONNET

Vaak d'onghestade MAAN haar glinst'ren doet veraarden,
Wanneer sy helder rijst, en duyster weder duyckt.
Gelijck in Rijcke pronck de bloeme staat ontluyckt,
Die door een schraale wint wert haast gevelt ter aarden;
Alst drijvende ghebou beroert met sneller vaarden,
Wert in de gront gevlot, en vande Zee behuyckt,
Dan uyt het bracke nat weer inde Locht opstuyckt;
Mits 'tweerslaan van 'tgebaar dat nimmermeer bedaarden:
Soo oock 'tblint Avontuur nu blijd', dan weder droevich,
Vervliecht te wispeltuur, en niemant is vertoevich;
Nu in ons schalen Gal, weer sopen Honich doet.
Den eenen van een Prins in armoed' wert verschoven,
En d'ander wederom bekroont in 'sKoningx hoven:
Fortuyn blijft nimmermeer op eenderleye voet.

Non Nobis

In 1616 verscheen Bredero's *Griane* bij de Amsterdamse uitgever Cornelis van der Plasse. Het drama werd vier jaar daarvoor al opgevoerd in De Eglentier en is gebaseerd op het 'volksboek' over Palmerijn van Olijve.¹ De eigenlijke toneeltekst wordt in deze uitgave vooraf gegaan door een hooggestemde opdracht aan een onbekende dame, een 'Voor-reden aande verstandichste rymers der Nederlandsche poësy' en een korte samenvatting van de inhoud. Het voorwerk bevat verder een viertal lofdichten: een eerste onder de niet geïdentificeerde zinspreuk *Antiqua Virtute, & Fide* ('Door de oude deugd en de trouw'), twee 'klinkdichten' van respectievelijk B. Verbiest en Carel Quina, en een sonnet dat is ondertekend met *Non Nobis* ('Niet voor ons'). Onder dit laatste devies gaat de rederijker Jan Franssoon schuil, die ook lofdichten voor Bredero's *Rodd'rick ende Alphonsus* (gedrukt in 1616) en *Moortje* (gedrukt in 1617) op zijn naam heeft staan.² Op deze plaats wil ik het gedicht van Franssoon

1 Ik heb de volgende editie gebruikt: G.A. Bredero. *Griane*. Ingeleid en toegelicht door F. Veenstra. Met fragmenten uit het volksboek van Palmerijn. Culemborg 1973. De werken van Gerbrand Adriaansz. Bredero.
2 Hummelen oppert de mogelijkheid dat deze Jan Franssoon dezelfde is als J. Franz., die heeft meegewerkt aan de *Nieuw-jaar-lieden* van 1618 en 1620. Cf. W.M.H. Hummelen. *Amsterdams toneel in het begin van de Gouden Eeuw. Studies over Het Wit Lavendel en de Nederduytsche Academie*. 's-Gravenhage 1982, p. 221-222.

bij *Griane*, dat aan het begin van deze bijdrage staat afgedrukt, nader bezien.³

Het sonnet bestaat uit vier strofen en valt inhoudelijk in twee delen uiteen: de twee kwatrijnen (v. 1-8) staan op één lijn en vormen de aanzet tot een vergelijking die in beide terzinen (v. 9-14) wordt uitgewerkt. In het eerste kwatrijn wijst Franssoon erop dat de maan haar glans maar korte tijd behoudt, omdat zij iedere ochtend weer dof achter de horizon wegzakt. Evenmin is de kleurenpracht van een bloem blijvend, want een enkele windvlaag volstaat om haar schoonheid teniet te doen. Het tweede kwatrijn beschrijft hoe een schip (het 'drijvende ghebou') is uitgeleverd aan het niet aflatende geweld van de golven en het voortdurende risico loopt te vergaan. Maan, bloemen en schepen – ze illustreren, zo legt Franssoon in de laatste zes verzen uit, de ongestadigheid van de aardse Fortuin. Die heeft twee gezichten en laat zich dan weer van een positieve, dan weer van een negatieve kant zien: soms doormengt ze haar gaven met gal, soms met honing; de ene keer legt ze een vorst armoede op, de andere keer verheft ze iemand zomaar tot koninklijke waardigheid. Zodoende concludeert het slotvers dan ook dat de Fortuin nimmer 'op eenderleye voet' blijft.

Inhoud en uitwerking van het gedicht van *Non Nobis* zijn in hoge mate traditioneel. De gedachte dat de Fortuin wisselvallig is, mag aan het begin van de zeventiende eeuw natuurlijk niet opzienbarend heten, en ook de gehanteerde beeldspraak (maan, bloemen en schepen) is allesbehalve oorspronkelijk. Het bijzondere belang van dit sonnet schuilt echter in de speciale plaats die het als drempeldicht inneemt. Het dient bovenal belangstelling te wekken voor *Griane* en men kan dus een zekere reflectie op de inhoud van het spel veronderstellen. In concreto kunnen we ons afvragen waarom juist het motief van de grillige Fortuin ter introductie van de uitgave is gekozen. Vormt het inderdaad een zinvolle invalshoek waaronder het handelingsverloop van Bredero's drama bezien kan worden?⁴

Met de omschrijving 'tblint Avontuur' typeert Franssoon de Fortuin als een instantie die volstrekt willekeurig – 'te wispeltuur' – opereert. Aan haar optreden ligt geen enkele opzet of bedoeling ten grondslag en voor- en tegenspoed worden integendeel zonder enige motivatie aan de nietsvermoedende mens toegekend. Dezelfde voorstelling treedt ook in Bredero's *Griane* een enkele keer op de voorgrond. Wanneer bijvoorbeeld de Tijd sprekend ten tonele treedt, noemt hij de Fortuin zijn 'speel-kindt' en merkt hij op dat zij haar gunsten 'by buijen' (v. 1772) verdeelt. De Tijd meldt verder (v. 1762-1767):

Ick til tot s'Hemels tip, van daach een machtigh ryck,
En stortet morghen laagh, bemoddert inden slyck.
Ick maak de wereldt ouwt, 'k vernietigh alle dinghen,
Ick draagh de standaart van wufte veranderinghen.
Myn lichtvaardighe tret die wandelt als de windt,
Wiens stappen, treen, noch spoor, men nieuwers niet en vindt.

³ Cf. Veenstra o.c., p. 110.

⁴ Zie over de rol van de Fortuin in het Senecaans-Scaligeriaanse drama ook: M.B. Smits-Veldt. *Samuel Coster, ethicus-didacticus. Een onderzoek naar dramatische opzet en morele instructie in Ithys, Polyxena en Iphigenia*. Groningen 1986, p. 33-37; en J.W.H. Konst. *Woedende wraakghierigheid en vruchteloze weeklachten. De hartstochten in de Nederlandse tragedie van de zeventiende eeuw*. Assen enz. 1993, p. 35-36; p. 49-50. Over tijd, vergankelijkheid en Gods almacht in *Griane*: Veenstra o.c., p. 81-90.

Deze beschrijving van onberedeneerde lotswisselingen, van 'wufte veranderinghen' die onbestendig zijn 'als de windt', sluit aan bij de typering van Franssoon, maar verantwoordt de dramatische intrige van *Griane* over het geheel genomen niet. Een nadere beschouwing van het verloop der gebeurtenissen kan dit aantonen.

De titelheldin van *Griane* is een Byzantijnse prinses die zich in het geheim verbonden heeft met Floendus, de kroonpretendent van Macedonië. Hun stille liefde wordt gedwarsboemd door *Griane's* vader, keizer Remicklus, die zijn dochter aan de Hongaarse koningszoon Tarisius tot echtgenote heeft beloofd. Om elkaar toch te kunnen trouwen, besluiten de twee geliefden het hof van Constantinopel onder bescherming van de nacht te ontvluchten. De jaloerse Tarisius, die al langer vermoedt dat *Griane* en Floendus elkaar beminnen, verijdelt echter hun list. Remicklus' dochter wordt hierop gevangen genomen, terwijl de Macedonische prins nog net weet te ontsnappen. Zonder dat iemand het merkt, baart *Griane* na negen maanden in gevangenschap de zoon van Floendus. Zij laat het kind aan een dienaar geven die het te vondeling legt. *Griane* blijft verlangen naar Floendus, maar ziet uiteindelijk geen andere uitweg dan toe te stemmen in een huwelijk met Tarisius.

Er verstrijken twintig jaren, waarin *Griane* in Hongarije aan de zijde van haar echtgenoot leeft en Floendus als pelgrim door de wereld trekt en treurt over zijn verloren liefde. Dan neemt de laatste zich voor *Griane* nog één keer te gaan zien en hij vertrekt naar haar woonplaats Bude. Daar moet hij zich op leven en dood verdedigen tegen Tarisius, die hem te lijf gaat zodra hij zijn oude rivaal herkent. Floendus komt als overwinnaar uit de strijd, maar wordt nu samen met *Griane* valselijk beschuldigd van een complot tegen Tarisius. Ze worden uitgeleverd aan keizer Remicklus, die ermee instemt dat een duel over hun schuld of onschuld zal beslissen. Voor Floendus en *Griane* treedt een onbekende ridder, Palmerin, in het perk. Deze behaalt een glansrijke overwinning en bewijst zodoende dat de kwaadwillige aanklacht ongegrond was. Tarisius sterft. Wanneer *Griane* na affloop van de strijd de wonden van Palmerin verzorgt, herkent ze in hem aan een gouden sieraad de zoon die ze bij zijn geboorte had afgestaan. De jonge ridder bepleit hierna bij Remicklus, zijn grootvader naar nu gebleken is, het huwelijk van *Griane* en Floendus. De plotseling verschenen kleinzoon slaagt erin het hart van de bejaarde keizer te vermurwen en zo komt het dat de twee gelieven elkaar na meer dan twintig jaar toch nog komen te huwen.

Griane, om ons eerst op de titelheldin te richten, ondervindt in de loop van het drama de nodige tegenspoed. Aan het einde van het derde bedrijf is niet alleen haar liefde voor Floendus gestrand, ook is zij in de kerkers van haar vader terecht gekomen en heeft ze zich door wrede omstandigheden gedwongen gezien afstand te doen van haar zoontje. Bij deze tegenslagen speelt de grilligheid van de Fortuin evenwel geen rol. *Griane's* ongeluk wordt integendeel direct gerelateerd aan haar eerdere gedragingen, in die zin namelijk dat wordt gesteld dat ze alle ellende in de grond van de zaak over zichzelf heeft afgeroepen.

Zoals zo vaak in het goudeneeuwse drama wordt ook het optreden van *Griane* in een moreel-didactisch licht geduid. De koren na de eerste twee bedrijven laten er

geen twijfel over bestaan dat haar handelen op laakbare wijze wordt geregeerd door een onbezonnen liefde. Griane laat zich niets gelegen liggen aan de geboden van haar vader, offert haar maagdelijkheid aan Florendus en is zelfs bereid zich door hem te laten schaken. Deze naar zeventiende-eeuwse normen immorele feiten leiden als vanzelf tot een terechte bestraffing. Dat Griane in de gevangenis belandt en Florendus moet vluchten, hebben ze – zo stelt het tweede koor vast – dan ook alleen aan zichzelf te wijten (v. 1050-1057):

An dese twee bedroefde Lien mooghdy sien:
Een af-treck ghemaalt na 't leven.
Vant vernuft, en 't vlugh ghedacht, maar de macht,
Ons de lieve Godt moet gheven.

Florendus die ken-schuldigh vlucht, hoopt en ducht,
Met een yverich verlanghen,
Gryane die bedroefde Vrouw sit met rouw,
In een Kercker swaar ghevanghen.

Na hun kwalijke plannen rest de ongelukkigen dus weinig anders dan de onaangename gevolgen 'ken-schuldigh' en 'met rouw' te dragen.

In deze wereld van schuld en boete regeert niet de blinde Fortuin, maar de Voorzienigheid Gods. Griane en Florendus hebben met 'vernuft' en 'vlugh ghedacht', zoals het in de lijn van het vorige fragment heet, getracht hun liefde, waarvoor alles moet wijken, te bevorderen. Ze hebben echter moeten ervaren dat hun krachten tekort schieten, omdat – nogmaals in de woorden van het voorgaande citaat – 'de macht, Ons de lieve Godt moet gheven'. Dat Florendus en Griane in hun opzet falen, vindt een principiële verklaring in het dwingende karakter van Gods bestuur. Het is de mens niet gegeven de werkelijkheid naar eigen inzicht te ordenen, want hij moet zich te allen tijde onderwerpen aan de wil van God. Maar hoe weet de mens wat de wil van God is? Dat weet hij nooit, maar één ding staat wel vast: het kan nooit Gods bedoeling zijn dat de wetten van de moraal overtreden worden. Wanneer Griane en Florendus hun onstuimige verlangens dus op ongeoorloofde wijze najagen, keren zij zich in feite tegen de goddelijke wereldorde. Hun eigengereide opzet moet wel falen, want God straft de hoogmoedige mens die Zijn heerschappij weerstreeft (v. 1022-1029):

Of den dwarsche mensch al gaat snel te raadt,
Met zyn Aartsche wilde grillen,
Tot het laatst of in het endt hy bekent,
Niet dan krachteloose willen.

Wat den Hemel eens besluyt voert hy uyt,
Na zyn wijs en welbehaghen:
't Alderspitste kloeck opset hy belet,
En ontredert veel aanslaghen.

Zo komen dus ook Griane en Florendus bedrogen uit in hun 'alderspitste kloeck opset' en moeten zij de wrange vruchten van hun *hybris* smaken.

Wie van meet af aan Gods almacht aanvaardt, vindt daar op de lange termijn de meeste baat bij. Ook wanneer het de mens slecht vergaat, moet hij erop vertrouwen

dat God niettemin het beste met hem voorheeft. Deze troostrijke gedachte wordt in *Griane* enkele keren onder woorden gebracht, bijvoorbeeld als volgt (v. 2119-2120):

Men mach so kuureieus op 't uyerlijck niet sien
Om beter schiet veel quaads. Dat God wil moet gheschien.

De afloop van Bredero's drama toont de waarachtigheid van deze stelregel op ondubbelzinnige wijze aan. Ofschoon namelijk alles er in de tweede helft van het vierde bedrijf – na de onderbreking van twintig jaar – op wijst, dat Griane en Florendus het slachtoffer zullen worden van een kwade lastercampagne, nemen de gebeurtenissen geheel onvoorzien toch een goede keer. Eerst bewijst de door Palmerin gewonnen tweekamp dat er van de kant van Griane en Florendus geen sprake was van boos opzet bij de dood van Tarsius. Daarna blijkt de dappere duellist niemand anders dan de verloren gewaande zoon en vervolgens wordt, door toedoen van dezelfde Palmerin, de weg geëffend voor het zo lang ondenkbare huwelijk tussen Griane en Florendus. Zonder daar ook maar een moment aan te twijfelen, schrijft de titelheldin deze gelukkige wending toe aan het welwillende ingrijpen van God (v. 2454-2457):

O God! ons gaan te recht u wonderen te boven,
Wie kan u goetheyt Heer na u waardije loven?
Heylighe Godheydt lof! myn hart, u lof verklaart,
Dat ghy myn lieve soon tot hier toe hebt ghespaart.

Het koor dat het vijfde bedrijf afsluit bevestigt deze visie in algemene bewoordingen (v. 2701-2708):

Wat magh u dwase sot so sorghelyck beswaren?
Wat twyffelt ghy aan Godt? hy sal u wel bewaren,
O mensch! wilt u bedaren, hoe sydy dus beroert?
Leert eens door het ervaren hoe 't God alles uytvoert.
Al satmen in het layt, ja tot de kin versóópen,
Men moet van Gods goetheyt altijd het best verhóópen,
Want Godt die siet een open [uitweg] voor den benauden mensch,
Komt zyn heyl aangeslóópen, die keert al na wensch.

In opeenvolgende etappen worden Griane en Florendus dus de twee aangezichten van de *Providentia Dei* gewaar. Wanneer ze hun liefde op afkeurenswaardige wijze botvieren, moeten ze tegen wil en dank op hun schreden terugkeren, maar wanneer ze elkaar na vele jaren onder grimmige omstandigheden opnieuw ontmoeten, zien ze hun hartewens plotseling vervuld. Treedt God in het eerste geval op als straffende autoriteit – en is Tarsius Zijn instrument – in het tweede geval is Hij de 'lóón-heer van het goet doen' (v. 2384), die het schuldloze tweetal via Palmerin te hulp schiet.

Laten we tegen de achtergrond van deze analyse van het handelingsverloop het drempeldicht van *Non Nobis* nogmaals bezien. Het actieve ingrijpen van God, dat Bredero zozeer benadrukt, impliceert dat het sonnet als inleiding tot *Griane* op een essentieel punt tekort schiet. Want ook al manifesteren de Voorzienigheid Gods en "tblint Avontuur" zich ieder op de meest onverwachte momenten, het verschil tussen beide is van een principiële aard: waar de Fortuin namelijk louter toevallige gebeurtenissen ingeeft, bestuurt God de wereld langs weloverwogen lijnen. Dat wordt met name duidelijk wanneer Hij de zondaar tegenspoed oplegt en de deugdzamen

die door hun omgeving belaagd worden, beloont. De individuele mens kan zich onmogelijk aan het alvermogen van God onttrekken, maar weet aan de andere kant dat hij zich altijd op Zijn goedheid kan verlaten. Dát is misschien wel de belangrijkste les van *Griane*, al zullen de toeschouwers na de weinig alledaagse wedervaarigheden van Griane en Florendus instemmen met Kardin, de knecht van de titelheldin, die op zeker moment verzucht: 'De Schepper aller dingh werckt wonderlijck zyn werck' (v. 1486).

Hoofts hulde aan Hugo de Groot: een 'sonetto continuo'

TINEKE TER MEER*

Aen mijn Heer Hujgh de Groote.

Weldighe Ziel, die met vw scherp gesicht,
 Neemt wisse maet van dingen die genaecken,
 En al den sleur der overleden saecken
 Begrepen houdt met ijders reên en wight;
 Vermoghend' wt te breên, in dierbaer dicht,
 Wat raedt oft recht oijt God oft menschen spraeken:
 Sulx Hollandt ooght, als Zeeman op een baecken
 In starloos weêr, op vw verheven licht:
 O groote Zon, wat sal jck van v maecken?
 Een adem Gods die wt den Hemel laecken
 Comt in een hart wel keurigh toegericht?
 Oft een vernuft in top van 's Hemels daecken
 Verheldert, om op Aerd te coomen blaecken,
 Daer 't landt en liên met leer en leven sticht?

Dit sonnet voor Hugo de Groot is niet favoriet bij samenstellers van bloemlezingen uit Hoofts poëzie.¹ Toch is het geen onbekend gedicht, omdat het in verschillende publikaties aan de orde wordt gesteld, zij het meestal slechts in het voorbijgaan. Een uitgebreider bespreking met een overzicht van wat er eerder over is gezegd, heb ik niet aangetroffen. Het nu volgende is vooral bedoeld als zo'n overzicht. Verder bevat het een analyse van het sonnet en een enkele toevoeging aan wat in het verleden is opgemerkt over het nogal ongebruikelijke rijmschema.

* Graag dank ik Harm-Jan van Dam voor zijn opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel.

¹ Het sonnet komt niet voor in de bloemlezingen van M. Siegenbeek (*Proeven van Nederduitsche dichtkunde uit de zeventiende eeuw*, 2e dr. 1823), A. Verwey, W.L.D. van den Brink, M. Nijhoff, *Uit Hoofts lyriek en Overvloed van vonken*. Wel in het deeltje gewijd aan Hooft uit de serie 'Landjuweel' (Haarlem 1954, p. 71) en in *Sonnetten en zangen*, uitgegeven door W.J. Simons (Hasselt 1967, p. 54). Uiteraard is 'Weldighe Ziel' ook te vinden in P.C. Hooft, *Sonnetten. Reden vande waerdicheit der poesie*. Bezorgd door P. Tuynman. Amsterdam 1971 (p. 31), waaraan hierboven de tekst is ontleend. In de drukken (zie §2) komt aan het begin van vs. 13 de variant *Gezuivert* voor.